

El pas de Josep Maria Gavín per l'Empordà

El dia 28 d'abril de 2023 moria a Caldes de Montbui, Josep Maria Gavín i Barceló. Havia nascut a Barcelona el 21 de juny de 1930. Durant els 92 anys de vida i des de ben petit, es va dedicar a l'estudi i col·lecció de diferents materials relacionats amb el patrimoni religiós i amb la cultura popular catalana. La seva faceta més coneguda és la que va deixar impresa en forma de llibre amb la col·lecció *Inventari d'esglésies*, amb un total de 29 volums que apleguen les esglésies de totes les èpoques conegudes i les que es té constància de les desaparegudes de totes les comarques de Catalunya, més el Capcir, el Vallespir, el Rosselló, la Franja de Ponent i el Principat d'Andorra. El total d'esglésies inventariades assoleix la xifra de 214.000. L'inventari el va confeccionar anant personalment poble per poble a fotografiar les esglésies, per fora i per dins. Val a dir que, en un principi, només tenia intenció de fotografiar campanars, però ben aviat va fer extensiva la seva feina també a fotografiar esglésies. El seu treball, en aquest camp concret, és tingut com a referent i serveix d'estudi i consulta per qualsevol estudi que en l'actualitat es vulgui fer sobre els edificis religiosos a Catalunya.

En el cas de l'Empordà (i en ocasió de celebrar a Sant Pere de Roda les 20es Trobades Culturals Pirinenques, dedicades a parlar de patrimoni, ens ha semblat adient recordar-lo ara que fa mig any de la seva mort) el pas de Josep Maria Gavín també va donar els seus fruits, i l'any 1983 publicava el volum 13 de *l'Inventari d'esglésies*, dedicat a l'Alt Empordà i també el volum 14, dedicat al Baix Empordà.

En la confecció dels seus inventaris, el Gavín, conegut arreu com *el Gavín de les esglésies*, va fer molts quilòmetres a cavall dels seus Citroën Dyane 6; arribà a estrenar-ne sis, un rere l'altre, que canviava quan ja els tenia ben espoltits i ja no aguantaven més el trotar per carreteres però sobretot per camins i pistes forestals. També, quan arribava a lloc, és a dir, al poble o a l'indret on hi havia



Josep Sansalvador
i Castellet, Arxiu
Gavín-Centre de
Documentació de
Cultura Popular
i Religiosa de
Catalunya



Jordi Pasques i
Canut, escriptor



Josep Maria Gavín als 7 anys



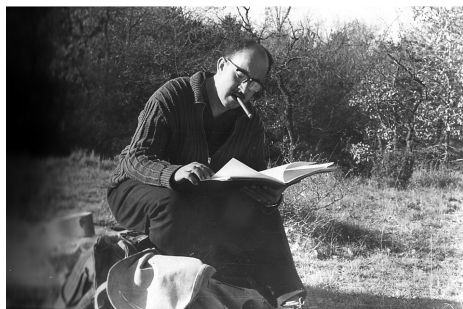
Pares i germans de Josep Maria Gavín (dreta)

l'església a tocar o enfilada en un turó o isolada i, propera o llunyana, agafava la màquina de fotografar, la llibreta, el destrialó i l'aixada i cap a l'objectiu. Destrialó i aixada perquè l'estat d'aperduament i deixadesa de moltes ermites en aquells anys seixanta, setanta i vuitanta era molt més acusat que en l'actualitat. Precisament, l'inventari i la feina del Gavín, de donar a conèixer totes les esglésies, va fer que en molts pobles es renovés l'estima pel seu patrimoni i s'iniciessin restauracions i posades en valor de moltes de les esglésies que mostraven abandonó. Gràcies a ell, doncs, avui en dia podem gaudir de veure com s'han preservat de la seva destrucció.

La seva tasca, iniciada l'any 1947, va ser reconeguda l'any 1984 pel Govern de la Generalitat, en fer-li la concessió de la Creu de Sant Jordi. Tenia 54 anys i treballava a la Caixa de Pensions. Aquell fet va fer que des de les més altes instàncies de l'entitat d'estalvi es tingués en compte la seva dedicació a recórrer el país de cap a cap i van determinar un fet que en molt poques ocasions, sinó l'única que es coneix, una empresa fa a favor d'un treballador. Un dilluns el van cridar des de la direcció general i es va trobar al davant de Salvador Millet, el president de La Caixa. Això era l'any 1985. Millet li va parlar de la seva tasca en l'inventari, el va felicitar per la Creu de Sant Jordi i li va dir que era coneixedor, perquè en tenia constància per part del director, que alguns dilluns arribava una mica tard i cansat, després de voltar dissabte i diumenge amunt i avall a la recerca fotogràfica d'esglésies i ermites. I quan poc després Josep Maria Gavín va escoltar de boca de Salvador Millet que no calia que tornés a treballar, es pensava que el feien fora



Fent el servei militar a Castellciutat (1950)



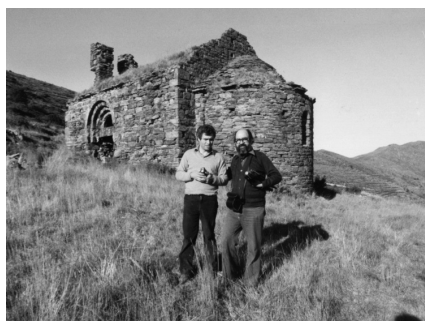
Treball de camp de l'inventari d'esglésies



Treient vegetació d'una ermita en ruïnes



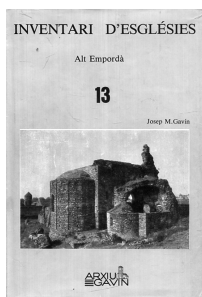
Treballant a casa seva de Valldoreix



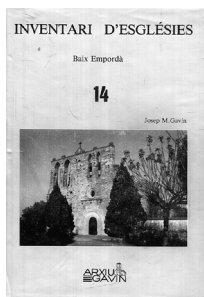
Amb Sebastià Delclós, Pitruc, a Sant Miquel de Colera, 1982

de la feina. Però el neguit va ser momentani. Donant-li la mà, el president de La Caixa li va dir: "A partir d'ara no treballareu per La Caixa, a partir d'ara treballareu per Catalunya. Us pagarem el sou nosaltres, però dediqueu-vos al vostre inventari." I així va ser com els següents deu anys, fins a la jubilació, el 1995, Josep Maria Gavín va treballar cobrant de La Caixa però sense anar a fer de caixer i "treballava per Catalunya", pel país, cada dia i bona part de la nit, perquè tancava el llum de l'estudi a les 12 de la nit i a les 5 de la matinada ja era dempeus, en voltar per fer les fotografies i la recerca, però després també a l'estudi, fent la tasca de classificació, descripció i preparació dels successius volums.

En el cas de l'Empordà, comptà amb l'ajuda, a l'hora d'anar poble a poble i per les costes i raconades, dels estudiosos locals, dels rectors de les parròquies, d'excursionistes i de persones vitals i enamorades del seu terral. Ell sempre va agrair aquells acompanyaments, esporàdics o seguits i en va deixar constància als seus llibres. En plau aquí citar les persones que van ajudar-lo en el treball de les dues comarques empordaneses.



Volum 13, Alt Empordà, de l'inventari d'esglésies, 1983



Volum 14, Baix Empordà, de l'inventari d'esglésies, 1983

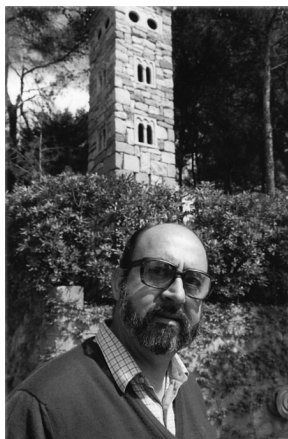


El president Jordi Pujol li entrega la Creu de Sant Jordi, 1984

A l'Alt Empordà foren: Josep Augé Carreras, de Castelló d'Empúries; l'estudiós principal del romànic empordanès, Joan Badia Homs, de Llafranc; Francesc Bonaventura Alegre, d'Avinyonet de Puigventós; Sebastià Delclós Sunyer, *Pitruc*, de Figueres; Joan Garriga Roure, de Pontós; Joaquim Geli Jordà, de Vilaür; Joan Ortensi Berta, de Roses; Pere Pallé Rossell, de Peralada; Joan Maria Pau Negre, de Llançà; Miquel Dídac Piñero Costa, de l'Escala; Gabriel Porterias Vila, d'Ordís; Esteve Ripoll Cornell, de Castelló d'Empúries; Jaume Ros Estela, d'Ordís i Joaquim Ros Piferrer, de Calabuig. Al Baix Empordà foren: Joan Badia Homs, de Llafranc; Pere Caner Estrany, de Calonge de les Gavarres; Sebastià Delclós Sunyer, *Pitruc*, de Figueres; Josep Escortell Cerqueda, de Sant Feliu de Guíxols; Mossèn Vicenç Fiol Navarro, d'Ullà; Jordi Frigola Arpa, de la Bisbal d'Empordà i Miquel Dídac Piñero Costa, de l'Escala.

La feina de Josep Maria Gavín dedicada a les esglésies, com hem dit abans, és la més coneguda, però hi ha una ingent, immensa, extraordinària feina de col·leccionista que el situa com l'arxiu privat documental més gran d'Europa. Quan era petit va començar a col·leccionar estampes de Sant Josep, que guardava en una caixeta (el seu primer arxiu) que avui en dia es guarda com un tresor a l'Arxiu Gavín de les Avellanes (Noguera), en el conjunt del monestir de Bellpuig de les Avellanes, on hi ha dipositat el seu fons des de l'any 2008, el qual és gestionat pels Germans Maristes amb la col·laboració del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, que l'integra dins dels Sistema d'Arxius de Catalunya. Abans del 2008, la documentació era a casa mateix del Josep Maria Gavín, a Valldoreix, però era tal el volum que a principi dels anys 2000 fa una crida per tal que hi hagués una entitat que se'n fes càrrec, amb l'única condició que el responsable i mantenidor fos el seu lleial col·laborador Josep Sansalvador Castellet, que és qui efectivament n'és el responsable a les Avellanes.

L'Arxiu Gavín té, en l'actualitat, 214.000 imatges de l'inventari d'esglésies; 850.000 felicitacions de Nadal; 750.000 documents relatius a advocacions marianes; 180.000 relatius al mes de Maria, lletanies i estamperia diversa; 55.000 recordatoris de primera



Davant el campanar fet per ell a casa seva de Valldoreix



Inauguració de l'Arxiu Gavín de les Avellanes, 2008

Amb Josep Sansalvador,
a Santa Cecília de
Torreblanca, 2014



Crèdits de totes les fotos: Arxiu Gavín de les Avellanes

comunió; 54.000 estampes de Sant Josep; 52.000 recordatoris de defunció; 34.400 goigs; 14.000 santorals; 5.600 hagiografies; 5.500 elements referents als àngels; 5.500 elements referents al Sant Crist; 2.300 estampes i documents referents a Sant Jordi; 1.150.000 documents diversos sobre edificis religiosos, castells, palaus, torres, cases fortes, pous de glaç, ponts, creus de terme, dòlmens, menhirs, colomers, necròpolis, pedrons, fornícules, masies, monuments; 1.750.000 postals turístiques; 47.000 personatges catalans; 40.200 diapositives; 40.000 documents d'hemeroteca; 15.000 calendaris de butxaca; 15.000 recordatoris commemoratius; 8.500 monografies locals; 8.350 cromos o àlbums de cromos; 8.300 documents referents a l'església com a símbol d'un poble:

embolcalls, catàlegs de festa major, propagandes, etc. on hi ha la fotografia o el dibuix de l'església del poble; 6.200 acudits de diversos temes; 3.500 pòsters i 850 llibres on surt per algun motiu el nom de l'Arxiu Gavín o bé de Josep Maria Gavín.

El total de documents en data 31 de setembre de 2023 és de 5.314.500, una xifra que s'incrementa cada dia, ja que regularment arriben donacions, com ja arribaven en vida de



Al Monestir de les Avellanes, 2018

Josep Maria Gavín, les quals són revisades, catalogades i incorporades a l'Arxiu Gavín de les Avellanes per Josep Sansalvador i Castellet, qui també manté l'inventari d'esglésies actualitzat, voltant país i tornant a fer en color i en format digital les esglésies fotografiades en blanc i negre al seu dia per Gavín a més d'incorporar-hi noves troballes i actuacions. Que el pas de l'admirat i ara ja enyorat Josep Maria Gavín per l'Empordà, tot parlant de patrimoni aquí a les antigues dependències monacals benedictines de Sant Pere de Roda, ens sigui estímulo i alè per mantenir viva la seva flama.